

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

CALCULUL MASEI SUCCESORALE (PARTEA I)¹

Ioana NICOLAE

Universitatea Transilvania din Braşov
Facultatea de Drept

Abstract

The first part of the study analyzed the method of calculating the succession mass and the first operation is that of establishing the gross asset of the inheritance. This operation involves the identification of all movable and immovable property that has patrimonial value and which are found in the patrimony of the deceased, as well as the goods without patrimonial value, which are excluded from the gross asset of the inheritance.

Keywords: *succession mass, the gross asset of the inheritance, evaluation of goods.*

1. Noţiuni introductive

Moştenirea se compune din rezerva succesorală, dacă există moştenitori rezervatari, și cotitatea disponibilă. Dacă există moştenitori rezervatari, rezerva se cuvine acestora, chiar împotriva voinței defunctului, manifestată prin liberalități (donații, legate) și dezmoșteniri. În schimb, cotitatea disponibilă, cea parte a moștenirii ce excede rezervei succesorale, poate face obiectul liberalităților dispuse de defunct.

Rezerva și cotitatea disponibilă reprezintă fracțiuni asupra masei succesorale. Aceste fracțiuni nu se calculează asupra activului efectiv lăsat de defunct, ci asupra activului net. Activul net al moștenirii include și liberalitățile făcute de defunct în timpul vieții sale, precum și cele *mortis causa*. Așadar, pentru a putea calcula cotele procentuale (fracțiunile), în primul rând trebuie determinată masa succesorală,

¹ Prezenta parte reprezintă o dezvoltare și adăugire la materialul publicat anterior în lucrarea intitulată *Devoluțiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016.

numită și masa de calcul sau moștenire închipuită², urmând ca ulterior acestei operațiuni să se constate dacă prin liberalități a fost afectată rezerva succesorală, iar în caz afirmativ să se procedeze la reducțiunea liberalităților excesive.

Masa de calcul în funcție de care se determină rezerva succesorală și cotitatea disponibilă nu reprezintă patrimoniul defunctului de la data deschiderii moștenirii, ci activul net pe care l-ar fi lăsat defunctul dacă nu ar fi dispus în timpul vieții prin donații, adică activul brut al moștenirii minus pasivul succesoral plus valoarea donațiilor făcute în timpul vieții de cel care lasă moștenirea. Dacă notăm masa de calcul cu M , activul brut cu A , pasivul succesoral cu P și valoarea tuturor donațiilor cu D , rezultă că $M=A-P+D$ ³. În alte cuvinte, nu se poate pune semnul egalității între masa succesorală și averea defunctului existentă la data deschiderii moștenirii.

Art. 1091 alin. (1) C. civ. arată că stabilirea masei de calcul presupune realizarea următoarelor operațiuni:

- a) determinarea activului brut al moștenirii, prin însumarea valorii bunurilor existente în patrimoniul succesoral;
- b) determinarea activului net al moștenirii, prin scăderea pasivului succesoral din activul brut;
- c) reunirea fictivă, doar pentru calcul, la activul net, a valorii donațiilor făcute de cel care lasă moștenirea.

Ulterior realizării celor trei operațiuni amintite, se va putea stabili dacă este necesară reducțiunea liberalităților excesive, în cazul în care liberalitățile făcute au depășit cotitatea disponibilă a moștenirii aducând astfel atingere rezervei succesoriale. De asemenea, vom avea în vedere în privința donațiilor făcute de defunct necesitatea ca, în anumite cazuri, acestea să fie raportate, precum și regulile aplicabile în domeniul imputației liberalităților (asupra cotității disponibile sau asupra rezervei celui care a beneficiat de liberalitate). Este de menționat că ordinea operațiunilor prin care are loc determinarea masei succesoriale este aceeași ca și în perioada de aplicare a vechiului Cod civil.

Determinarea masei succesoriale sau a masei de calcul este o operațiune prealabilă necesară atât în cazul reducțiunii liberalităților excesive, cât și în cazul partajului succesoral⁴.

2. Stabilirea activului brut al moștenirii

Prima operațiune impusă de art. 1091 alin. (1) lit. a) C. civ. vizează stabilirea activului brut al moștenirii. Astfel, pentru stabilirea activului brut al moștenirii se

² M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, p. 352.

³ G. Boroi, C.A. Anghelescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil*, ed. a 6-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2021, p. 695.

⁴ *Idem*.

impune identificarea tuturor bunurilor (mobile și imobile) ce au valoare patrimonială și care se găsesc în patrimoniul defunctului la data deschiderii moștenirii. Astfel, activul brut reprezintă însumarea valorii tuturor bunurilor existente în patrimoniul defunctului la data deschiderii moștenirii.

Sunt incluse în această categorie: drepturile reale principale, drepturile de creanță, inclusiv cele împotriva moștenitorilor, drepturile patrimoniale de proprietate intelectuală, legatele sau donațiile de bunuri viitoare. În ce privește legatele și donațiile de bunuri viitoare, ele sunt incluse în calcul întrucât se află în patrimoniul defunctului la data deschiderii succesiunii. Sunt, de asemenea, luate în calcul acțiunile patrimoniale la care defunctul avea dreptul, atât cele aflate în curs de judecată, cât și cele neexercitate. Vor fi luate în calcul și drepturile care se reîntorc în patrimoniul defunctului donator, potrivit art. 1016 C. civ., în caz de predeces al donatarului sau în caz de predeces al donatarului și a descendenților săi. Se găsește în patrimoniul defunctului la data deschiderii succesiunii și dreptul de folosință asupra locului de înmormântare, concesionat pe durată nelimitată.

În privința drepturilor de proprietate intelectuală⁵, este de precizat că valoarea acestora nu poate fi evaluată la momentul deschiderii moștenirii, aceasta depinzând de reproducerea, difuzarea, reprezentarea operelor etc., precum și de remunerațiile primite de moștenitori cu acest titlu, motiv pentru care soluția ar fi aceea ca în ipoteza în care la moștenire vin moștenitori rezervatari împreună cu legatari, respectiv: moștenitorului/moștenitorilor rezervatari să li se atribuie o fracțiune din dreptul patrimonial de autor, iar legatarului o fracțiune din dreptul patrimonial de autor egală cu cota disponibilă a moștenirii. Legatarul ar avea dreptul de a prelua, de la data deschiderii moștenirii, din celelalte bunuri care se găsesc în masa succesorală, cota disponibilă din dreptul de proprietate intelectuală.

Nu sunt însă avute în vedere în operațiunea de determinare a activului brut bunurile lipsite de valoare patrimonială, cum sunt, de exemplu, amintirile de familie⁶. Nu sunt avute în vedere la stabilirea activului brut nici drepturile reale principale cu caracter viager, ca, de exemplu, dreptul de uz, uzufruct sau abitație. De asemenea, nu intră în calcul drepturile de creanță având caracter viager, cum este, de exemplu, pensia, creanța de întreținere sau renta viageră. Nu sunt incluse în activul brut nici bunurile ce nu pot fi valorificate, cum este spre exemplu creanța având un debitor vădit insolubil.

Tot astfel, nu sunt avute în vedere fructele naturale sau civile ajunse la scadență sau percepute după data deschiderii succesiunii ori adăugirile sau îmbunătățirile aduse bunurilor din patrimoniul succesoral, după deschiderea moștenirii.

⁵ M. Eliescu, *op. cit.*, pp. 353-354.

⁶ Potrivit art. 1141 C. civ., „constituie amintiri de familie bunurile ce au aparținut membrilor familiei și stau mărturie istoriei acesteia. Sunt incluse în această categorie bunuri precum corespondența purtată de membrii familiei, arhivele familiale, decorațiile, armele de colecție, portretele de familie, documentele, precum și orice alte bunuri cu semnificație morală deosebită pentru respectiva familie”.

Ca regulă, nu va intra în calcul nici indemnizația de asigurare de persoane plătită de asigurator terțului beneficiar al asigurării, aceasta nefăcând parte din bunurile aflate în patrimoniul defunctului. Prin excepție, ea va fi inclusă în masa succesorală dacă nu a fost desemnat un beneficiar, potrivit art. 2230 teza a II-a C. civ.

Toate aceste bunuri identificate a face parte din activul brut al moștenirii vor fi evaluate în funcție de starea în care se află și de valoarea lor din momentul deschiderii moștenirii. În concluzie, pentru a se stabili activul brut, se identifică toate bunurile defunctului, apoi acestea sunt evaluate, urmând a se stabili dacă a fost depășită cotitatea disponibilă a moștenirii. Este de precizat că momentul la care se apreciază depășirea cotității disponibile este reprezentat de data deschiderii moștenirii, deoarece dreptul la rezervă al moștenitorilor rezervatari ia naștere în momentul deschiderii succesiunii defunctului.

Evaluarea bunurilor donate se face la data deschiderii moștenirii, însă ținându-se seama de starea bunurilor din momentul donației. Dacă valoarea bunului donat a crescut la data deschiderii moștenirii raportat la momentul donației datorită acțiunii donatarului, sporul de valoare nu se cuprinde în masa succesorală. Spre exemplu, în ipoteza în care valoarea bunului a crescut ca urmare a investițiilor făcute de donatar. Dacă însă valoarea bunului a crescut din motive independente de donatar, spre exemplu, creșterea prețurilor imobilelor, se va lua în calcul valoarea mai mare stabilită la data deschiderii moștenirii. Dacă bunul donat a fost înstrăinat va fi luată în calcul valoarea bunului la data înstrăinării, valoare stabilită prin expertiză de specialitate, și nu prețul efectiv obținut prin vânzarea bunului⁷.

În ipoteza în care defunctul era căsătorit sub regimul comunității legale, prima operațiune necesară este aceea de a determina bunurile ce aparțin defunctului și care astfel fac obiectul transmisiunii succesoriale.

3. Concluzii

Prima parte a studiului și-a propus să analizeze modalitatea de calcul a masei succesoriale, prezentând prima etapă, respectiv cea a stabilirii activului brut al moștenirii. Această operațiune presupune identificarea tuturor bunurilor (mobile și imobile) ce au valoare patrimonială și care se găsesc în patrimoniul defunctului la data deschiderii moștenirii, precum și identificarea bunurilor lipsite de valoare patrimonială, ce nu fac parte din activul brut al moștenirii.

⁷J. Kocis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016, pp. 231-232.

Bibliografie:

- G. Boroi, C.A. Anghelescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil*, ed. a 6-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2021;
- Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, Ed. Universul Juridic, București, 2003;
- M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966;
- J. Kocis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016;
- I. Nicolae, *Devoluțiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016.